

ISSN 1998-7927(print) ISSN 2664-6498 (online)

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2026-302-4-53-58>

УДК 352.075

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ УКРАЇНИ

Кудріна О.Ю., Туріянський А.О.

FORMATION OF COMPETITIVENESS IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL ECONOMY: MODERN APPROACHES AND MECHANISMS OF UKRAINE

Kudrina O.Yu., Turiianskyi A.O.

Актуальність теми зумовлена потребою у поглибленні теоретичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки, що і визначає постановку даного наукового дослідження. У статті досліджено особливості формування конкурентоспроможності економічних суб'єктів в умовах цифрової економіки. Обґрунтовано, що цифрова трансформація змінює традиційні підходи до забезпечення конкурентних переваг, зміцнюючи акцент із матеріальних ресурсів на інноваційність, цифрові технології, дані та людський капітал. Узагальнення сучасних наукових досліджень засвідчило міждисциплінарний характер проблеми, відсутність єдиного теоретичного підходу та активний розвиток наукових концепцій після 2017 року.

Визначено ключові напрями досліджень, зокрема формування теоретичних засад цифрової економіки, вплив цифрових технологій на конкурентоспроможність, роль цифровізації як чинника економічного зростання. Доведено, що цифрові технології виступають важливими драйверами підвищення ефективності бізнес-процесів, розвитку інновацій та створення нових бізнес-моделей.

Розкрито основні підходи до формування конкурентоспроможності в цифровій економіці: ресурсно-інноваційний, компетентнісний та інституційний. Встановлено, що їх інтеграція забезпечує комплексний розвиток економічних систем. Особливу увагу приділено ролі цифрової трансформації, платформених бізнес-моделей та використання даних як стратегічного ресурсу.

Обґрунтовано, що поряд із новими можливостями цифрова економіка формує низку викликів, серед яких

цифрова нерівність, кіберзагрози, залежність від глобальних платформ і швидке технологічне старіння. Зазначені фактори потребують адаптивних механізмів управління конкурентоспроможністю та посилення інституційної підтримки.

Зроблено висновок, що конкурентоспроможність у цифровій економіці набуває динамічного характеру та потребує постійного оновлення стратегій розвитку, інтеграції цифрових технологій і розвитку людського капіталу. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методик оцінювання та практичних механізмів забезпечення конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, цифрова економіка, цифрова трансформація, інновації, цифрові технології, великі дані, платформені бізнес-моделі, людський капітал, цифрові навички, інституційне середовище.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується стрімкою цифровою трансформацією, що охоплює всі рівні господарювання – від глобальних ринків до окремих підприємств. Поширення цифрових технологій, розвиток платформених бізнес-моделей, штучного інтелекту, великих даних і автоматизації змінюють традиційні уявлення про джерела конкурентних переваг. У таких умовах конкурентоспроможність перестає ґрунтуватися виключно на ресурсних або виробничих факторах і дедалі більше визначається здатністю економічних суб'єктів до інновацій, цифрової

адаптації та ефективного використання інформаційних ресурсів.

Водночас цифрова економіка формує нові виклики для забезпечення конкурентоспроможності. Зокрема, посилюється нерівність у доступі до цифрової інфраструктури, зростає залежність від технологічних платформ, загострюються питання кібербезпеки та захисту даних. Крім того, традиційні підходи до оцінювання та управління конкурентоспроможністю виявляються недостатніми для адекватного відображення нових умов господарювання, що потребує перегляду існуючих теоретико-методичних засад.

Особливої актуальності ця проблема набуває для економік, що трансформуються, зокрема України, де процеси цифровізації відбуваються нерівномірно і супроводжуються структурними дисбалансами. Недостатній рівень цифрової зрілості підприємств, обмеженість інвестицій у технологічне оновлення та інституційні бар'єри стримують формування стійких конкурентних переваг на національному та міжнародному рівнях.

За таких умов постає необхідність у комплексному дослідженні процесу формування конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки, з урахуванням сучасних підходів, інструментів і механізмів її забезпечення. Важливим є визначення нових детермінант конкурентоспроможності, розроблення ефективних управлінських рішень та адаптація існуючих моделей до цифрових реалій.

Отже, актуальність теми зумовлена потребою у поглибленні теоретичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки, що і визначає постановку даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні наукові дослідження проблеми конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки характеризуються міждисциплінарністю, швидкою еволюцією підходів та відсутністю єдиної теоретичної рамки. Узагальнення останніх публікацій дозволяє виділити кілька ключових напрямів дослідження: формування теоретичних засад цифрової економіки та конкурентоспроможності; вплив цифрових технологій на конкурентні переваги;

цифровізація як фактор економічного зростання і розвитку [6; 7; 10].

У науковій літературі спостерігається відсутність єдиного трактування сутності цифрової економіки та її впливу на конкурентоспроможність. Дослідники підкреслюють фрагментарність знань і конкуренцію різних підходів до визначення її змісту [1; 10]. Бібліометричні дослідження [5; 7; 9; 10] свідчать, що активне формування теоретичного поля відбулося після 2017 року, коли цифрова економіка стала ключовим фактором міжнародної конкурентоспроможності. Таким чином, сучасні роботи зосереджені на уточненні понятійного апарату; визначенні структури цифрової економіки; інтеграції концепцій інновацій, знань і даних у теорію конкурентоспроможності. Значна кількість досліджень доводить, що цифрові технології (штучний інтелект, великі дані, IoT, блокчейн) виступають ключовими драйверами конкурентоспроможності та підвищують ефективність бізнес-процесів, сприяють інноваціям, формують нові бізнес-моделі [1; 4]. Зокрема, встановлено, що цифрова трансформація підвищує продуктивність і якість управлінських рішень та створює інформаційно-аналітичну основу для розвитку підприємств [5].

У сучасних дослідженнях цифрова економіка розглядається як важливий чинник економічного зростання, розвитку підприємництва, створення нових ринків і робочих місць [3, 8]. Доступ до цифрових технологій стимулює інновації та підвищує конкурентоспроможність, особливо у країнах, що розвиваються. Водночас дослідники наголошують на необхідності розвитку цифрових навичок і людського капіталу [4; 8].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із поєднанням цифровізації, інновацій та сталого розвитку [1]. Зокрема, цифрова економіка стимулює екологічні інновації та підвищує ефективність використання ресурсів, а інтеграція цифрових технологій і циркулярної економіки сприяє формуванню нових конкурентних стратегій [1]. Таким чином, конкурентоспроможність дедалі більше залежить від здатності поєднувати цифрові та екологічні трансформації.

Значна увага приділяється ролі державної політики у формуванні конкурентоспроможності в цифровій економіці [2]. Ключовими пріоритетами цифрової політики є розвиток цифрової інфраструктури,

формування цифрових навичок, підтримка цифрової трансформації бізнесу, забезпечення кібербезпеки.

Попри значну кількість досліджень, науковці відзначають низку невирішених питань: відсутність узгодженої методології оцінювання конкурентоспроможності в цифровій економіці; недостатня інтеграція мікро- та макрорівневих підходів; обмежене дослідження впливу цифровізації на різні типи економік; потреба у розробці комплексних механізмів управління конкурентоспроможністю. Отже, сучасні дослідження підтверджують, що цифрова економіка трансформує традиційні джерела конкурентоспроможності, посилює роль інновацій, знань і технологій, вимагає нових підходів до управління та оцінювання. Водночас відсутність єдиного теоретико-методичного підходу та наявність численних наукових прогалин обумовлюють необхідність подальших досліджень, що й визначає актуальність обраної теми.

Метою статті є дослідження сучасних підходів та механізмів формування конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки, а також узагальнення теоретико-методичних засад і визначення ключових факторів впливу цифрової трансформації на забезпечення конкурентних переваг економічних суб'єктів на макро- та мікрорівнях.

Вклад основного матеріалу дослідження. Цифрова економіка формує якісно нове середовище функціонування економічних систем, у якому ключовими ресурсами стають інформація, дані, технології та знання. На відміну від традиційної економіки, де конкурентоспроможність значною мірою визначалася наявністю матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і доступом до сировини, у цифровій економіці вирішальне значення набувають інноваційність, швидкість адаптації та здатність до безперервного оновлення бізнес-моделей.

Формування конкурентоспроможності в таких умовах базується на комплексі взаємопов'язаних підходів. Перший із них – ресурсно-інноваційний підхід, який передбачає, що конкурентні переваги створюються через ефективне використання цифрових технологій (штучного інтелекту, великих даних, хмарних сервісів, Інтернету речей). Ці технології дозволяють знижувати трансакційні витрати, підвищувати продуктивність праці та забезпечувати гнучкість управління.

Другий підхід – компетентнісний, який акцентує увагу на розвитку людського капіталу. У цифровій економіці конкурентоспроможність значною мірою залежить від рівня цифрових навичок працівників, їх здатності працювати з даними, використовувати аналітичні інструменти та швидко адаптуватися до технологічних змін. Відповідно, інвестиції в освіту, перекваліфікацію та розвиток цифрових компетентностей стають стратегічним пріоритетом.

Третій підхід – інституційний, який розглядає конкурентоспроможність як результат взаємодії економічних суб'єктів із зовнішнім середовищем. Ефективність цифрової трансформації значною мірою залежить від якості інституцій, рівня цифрової інфраструктури, регуляторної політики та підтримки інновацій з боку держави. Успішні країни формують цілісні цифрові екосистеми, які забезпечують розвиток бізнесу та сприяють зростанню його конкурентних позицій.

Важливим механізмом формування конкурентоспроможності є цифрова трансформація бізнес-процесів, що передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери діяльності підприємства. Це дозволяє не лише автоматизувати операційні процеси, а й створювати нові цінності для споживачів, формувати персоналізовані продукти та послуги, а також розширювати ринки збуту через цифрові платформи.

Окрему роль відіграють платформені бізнес-моделі, які стають основою сучасної цифрової економіки. Вони забезпечують взаємодію між виробниками, споживачами та посередниками в єдиному цифровому середовищі, що значно підвищує ефективність ринкових процесів і знижує бар'єри входу на ринок. У результаті конкурентоспроможність визначається не лише внутрішніми характеристиками підприємства, а й його здатністю інтегруватися у глобальні цифрові екосистеми.

Крім того, у сучасних умовах посилюється значення даних як стратегічного ресурсу. Здатність збирати, обробляти та аналізувати великі масиви даних дозволяє суб'єктам господарювання приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, прогнозувати ринкові тенденції та формувати довгострокові конкурентні переваги.

Водночас цифрова економіка, поряд із формуванням нових можливостей для підвищення конкурентоспроможності, створює

низку системних викликів, які істотно ускладнюють розвиток економічних суб'єктів і потребують адаптаційних механізмів реагування.

Першим із них є цифрова нерівність. Вона проявляється у нерівномірному доступі країн, регіонів, підприємств і домогосподарств до цифрової інфраструктури, високошвидкісного інтернету, сучасних технологій та цифрових навичок. У результаті формується розрив між «цифрово розвиненими» та «цифрово відсталими» економічними суб'єктами. Така нерівність обмежує можливості участі в глобальних ланцюгах створення вартості, знижує продуктивність праці та уповільнює інноваційний розвиток. Для підприємств це означає нерівні стартові умови конкуренції, а для країн – ризик закріплення периферійного статусу у світовій економіці.

Другим важливим викликом є кіберзагрози та ризики інформаційної безпеки. Зі зростанням обсягів цифрових даних і розширенням використання онлайн-платформ збільшується вразливість економічних систем до кібератак, витоку конфіденційної інформації, шкідливого програмного забезпечення та цифрового шахрайства. Для підприємств це може призводити до фінансових втрат, втрати довіри клієнтів і репутаційних ризиків, а для держав – до загроз національній економічній безпеці. Відповідно, конкурентоспроможність у цифровій економіці прямо залежить від рівня розвитку систем кіберзахисту та здатності забезпечувати надійність цифрової інфраструктури.

Третім викликом є зростаюча залежність від глобальних технологічних платформ. Сучасні цифрові ринки значною мірою контролюються великими транснаціональними компаніями, які володіють ключовими платформами, даними та технологічними стандартами. Це створює асиметрію влади між платформами та користувачами, а також обмежує автономію національних економік і окремих підприємств. У таких умовах навіть інноваційні компанії змушені адаптуватися до правил, встановлених глобальними гравцями, що знижує їхню стратегічну незалежність і впливає на довгострокову конкурентоспроможність.

Четвертим викликом виступають високі темпи технологічного старіння. У цифровій економіці життєвий цикл технологій значно скорочується, що вимагає постійного оновлення обладнання, програмного забезпечення та

бізнес-моделей. Це створює значне фінансове навантаження на підприємства, особливо малі та середні, які часто не мають достатніх ресурсів для швидкої модернізації. Крім того, швидка зміна технологічних стандартів призводить до втрати актуальності раніше впроваджених рішень, що підвищує ризики інвестиційної невизначеності.

У сукупності зазначені виклики формують складне та динамічне середовище, в якому конкурентоспроможність перестає бути стабільною характеристикою і набуває ознак постійно змінного процесу. Це зумовлює необхідність розроблення гнучких стратегій розвитку, посилення інституційної підтримки цифрової трансформації та формування адаптивних механізмів управління ризиками в умовах цифрової економіки. Це вимагає розроблення адаптивних механізмів управління конкурентоспроможністю, здатних оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Таким чином, формування конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки є багатовимірним процесом, що охоплює технологічні, інституційні та людські фактори. Його ефективність визначається здатністю економічних суб'єктів інтегрувати цифрові технології у свою діяльність, розвивати інноваційний потенціал та забезпечувати гнучкість управлінських рішень у динамічному середовищі.

Висновки і перспективи дослідження. У результаті проведеного дослідження встановлено, що цифрова економіка суттєво трансформує природу конкурентоспроможності економічних суб'єктів, змінюючи її ключові детермінанти та механізми формування. Якщо в традиційній економіці конкурентні переваги базувалися переважно на ресурсному потенціалі, масштабах виробництва та доступі до матеріальних активів, то в умовах цифрової трансформації визначальними стають інноваційність, швидкість адаптації, рівень цифрових компетентностей і здатність ефективно використовувати дані.

Дослідження показало, що формування конкурентоспроможності в цифровій економіці ґрунтується на поєднанні ресурсно-інноваційного, компетентнісного та інституційного підходів. Їх інтеграція дозволяє більш комплексно оцінювати та забезпечувати розвиток економічних систем у динамічному цифровому середовищі. Особливу роль при цьому відіграє цифрова трансформація бізнес-

процесів, розвиток платформених моделей та активне використання аналітики великих даних.

Водночас виявлено, що цифрова економіка породжує низку суттєвих викликів, серед яких цифрова нерівність, кіберзагрози, залежність від глобальних технологічних платформ та високі темпи технологічного старіння. Ці фактори формують нові ризики для забезпечення стійкої конкурентоспроможності та вимагають впровадження адаптивних механізмів управління, посилення інституційної підтримки та розвитку цифрової інфраструктури.

Таким чином, конкурентоспроможність в умовах цифрової економіки набуває динамічного та багатовимірного характеру, що передбачає необхідність постійного оновлення стратегій розвитку економічних суб'єктів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні більш точних методик оцінювання цифрової конкурентоспроможності та удосконаленні механізмів її практичної реалізації на різних рівнях економічної системи.

Література

1. Коваль О., Лишак О. Характеристика цифрової трансформації економіки в умовах глобальних викликів // *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-72>
2. Сидорчук І. С., Вікуліна Л. Ф., Наконечна О. А. Цифрова трансформація бізнес-процесів в Україні як чинник економічного зростання // *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15173552>
3. Al-Zoubi W. K. Economic Development in the Digital Economy: A Bibliometric Review // *Economies*. 2024. № 12(3). P. 53. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies12030053>
4. Awad I. M., Nuseibeh H., Amro A. A. Competitiveness in the Era of Circular Economy and Digital Innovations: An Integrative Literature Review // *Sustainability*. 2025. № 17(10). P. 4599. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17104599>
5. Berthold B., Dieterich L. The exclusive nature of global payments infrastructures: The significance of major banks and the role of tech-driven companies // *Review of International Political Economy*. 2023. № 30. P. 535–557.
6. Chijindu I. O. Research on the digital economy: Developing trends and future directions // *Technological Forecasting and Social Change*. 2023. Vol. 193. P. 122635. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122635>
7. Jiao H., Wang T., Libaers D., Yang J., Hu L. The relationship between digital technologies and innovation: A review, critique, and research agenda // *Journal of Innovation & Knowledge*. 2025. Vol. 10, Issue 1. P. 100638. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2024.100638>
8. Mansour M., Saleh M. W. A., Jaradat Z. et al. Digital economy development and firm level sustainability performance in Europe // *Discover Sustainability*. 2026. № 7. P. 322. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43621-025-02532-8>
9. Shostak L. The Impact of Digital Transformation on the Economy: Technological Innovation and Efficiency // *Economic Affairs*. 2023. № 68. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.19>
10. Xia Y., Lv G., Wang H., Ding L. Evolution of digital economy research: A bibliometric analysis // *International Review of Economics & Finance*. 2023. Vol. 88. P. 1151–1172. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2023.07.051>

References

1. Koval O., Lyshak O. Characteristics of digital transformation of the economy in the conditions of global challenges // *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-72>
2. Sydorчук I. S., Vikulina L. F., Nakonechna O. A. Digital transformation of business processes in Ukraine as a factor of economic growth // *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii – Achievements of the Economy: Prospects and Innovations*. 2025. Vol. 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15173552>
3. Al-Zoubi W. K. Economic development in the digital economy: A bibliometric review // *Economies*. 2024. Vol. 12, № 3. Art. 53. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies12030053>
4. Awad I. M., Nuseibeh H., Amro A. A. Competitiveness in the era of circular economy and digital innovations: An integrative literature review // *Sustainability*. 2025. Vol. 17, № 10. Art. 4599. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17104599>
5. Berthold B., Dieterich L. The exclusive nature of global payments infrastructures: The significance of major banks and the role of tech-driven companies // *Review of International Political Economy*. 2023. Vol. 30. P. 535–557.
6. Chijindu I. O. Research on the digital economy: Developing trends and future directions // *Technological Forecasting and Social Change*. 2023. Vol. 193. Art. 122635. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122635>
7. Jiao H., Wang T., Libaers D., Yang J., Hu L. The relationship between digital technologies and innovation: A review, critique, and research agenda // *Journal of Innovation & Knowledge*. 2025. Vol. 10, № 1. Art. 100638. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2024.100638>
8. Mansour M., Saleh M. W. A., Jaradat Z. et al. Digital economy development and firm level sustainability performance in Europe // *Discov*

- Sustain.* 2026. Vol. 7. Art. 322. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43621-025-02532-8>.
9. Shostak L. The impact of digital transformation on the economy: Technological innovation and efficiency // *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.19>.
10. Xia Y., Lv G., Wang H., Ding L. Evolution of digital economy research: A bibliometric analysis // *International Review of Economics & Finance*. 2023. Vol. 88. P. 1151–1172. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2023.07.051>

Kudrina O.Yu, Turiianskyi A.O. Formation of competitiveness in the digital economy: modern approaches and mechanisms.

The relevance of this topic stems from the need to deepen the theoretical foundations and develop practical recommendations for building competitiveness in the context of the digital transformation of the economy, which is the basis for this research study. The article examines the features of the formation of the competitiveness of economic entities in the digital economy. It is substantiated that digital transformation changes traditional approaches to ensuring competitive advantages, shifting the emphasis from material resources to innovation, digital technologies, data and human capital. The generalization of modern scientific research has shown the interdisciplinary nature of the problem, the lack of a single theoretical approach and the active development of scientific concepts after 2017.

Key areas of research have been identified, in particular the formation of theoretical foundations of the digital economy, the impact of digital technologies on competitiveness, the role of digitalization as a factor of economic growth. It is proven that digital technologies are important drivers of increasing the efficiency of business processes, the development of innovations and the creation of new business models.

The main approaches to the formation of competitiveness in the digital economy are revealed:

resource-innovative, competence-based and institutional. It is established that their integration ensures the comprehensive development of economic systems. Particular attention is paid to the role of digital transformation, platform business models and the use of data as a strategic resource.

It is substantiated that, along with new opportunities, the digital economy creates a number of challenges, including digital inequality, cyber threats, dependence on global platforms and rapid technological obsolescence. These factors require adaptive mechanisms for managing competitiveness and strengthening institutional support.

It is concluded that competitiveness in the digital economy is becoming dynamic and requires constant updating of development strategies, integration of digital technologies and development of human capital. Prospects for further research are related to improving assessment methods and practical mechanisms for ensuring competitiveness.

Keywords: *competitiveness, digital economy, digital transformation, innovation, digital technologies, big data, platform business models, human capital, digital skills, institutional environment*

Кудріна Ольга Юрївна – доктор економічних наук, професор, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

ORCID ID: 0000-0002-7364-1998

Туріяньський Арсеній Олександрович – аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

ORCID ID - 0009-0005-9477-8335

Дата першого надходження статті 27.02.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування 25.03.2026.

Дата публікації 26.05.2026.

Стаття з відкритим доступом,
відповідно до умов ліцензії

[Creative Commons \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)